

Politikerinitiativ: Stärka arbetet mot välfärdsbrottslighet i Nacka kommun

Välfärdsbrottslighet har blivit en lukrativ inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Utöver att den finansierar kriminella som med dödligt våld hotar och mördar våra invånare, innebär den också en stöld från skattebetalarna. Just stölden från det offentliga minskar allmänhetens tilltro till samhället och riskerar att underminera allmänhetens vilja att finansiera det gemensamma. Den utvecklingen måste stävjas.

Detta politikerinitiativ handlar om att arbeta systematiskt med nämndens myndighetsutövning och uppföljning. Att ta nästa steg i arbetet kan innebära ökade myndighetskostnader och omprioriteringar inom befintlig verksamhet. Samtidigt har erfarenheter visat att etableringen av en effektiv kontrollinstans mot välfärdsbrottslighet ofta betalar sig själv. Detta genom att den avslöjar och förhindrar avledningen av betydligt större belopp än vad funktionen i sig kostar. Då kan våra gemensamma skattepengar gå till högre kvalitet i välfärden.

Ledningsstaben har gjort bedömningen att kommunen måste ta ett samlat kommunövergripande och kunskapsbaserat grepp kring välfärdsfrågan för att de insatser som ska genomföras i förebyggande och utredande syfte ska få önskad effekt. Oaktat det kommunövergripande arbetet kommer det att finnas ett behov av att också socialnämnden gör ett arbete, både initialt till dess att ett kommunövergripande arbete är på plats, och senare eftersom allt arbete inte kan utföras centralt.

Utgångspunkten för att genomföra ett arbete mot välfärdsbrott är att förebygga, analysera samt upptäcka och utreda välfärdsbrott. Det handlar om att medvetandegöra, identifiera och analysera risker, öka kontrollen, uppmärksamma och analysera avvikelser, skapa organisatoriska förutsättningar samt samverka intern och externt. Därför bör socialnämnden fråga sig:

- Hur ser behovet av ett arbete mot välfärdsbrottslighet ut inom nämndens ansvarsområde?
- Vad behöver göras för att motverka välfärdsbrottsligheten?
- Vilka resurser behövs för detta, och hur kan nämnden eventuell omprioritera?

Kartläggning av problemet

Som en första del i att öka nämndens arbete bör en kartläggning göras av hur det egna problemet ser ut: var det är mest troligt att det finns problem, hur stort är problemet är och vilken del av socialnämnden som troligen är mest utsatt. En lärdom från nationella utbildningsdagar om ämnet är att kommunen måste våga prata om saker som är obekväma, det vill säga våga prata om oegentligheter de egna systemen. Kartläggningen bör också lyfta medarbetarnas situation. Hot och påtryckningar mot tjänstemän och politiker ska inte vara ett problem i Nacka. Det kan handla om obehagliga möten, direkta hot eller stämningar mot enskilda tjänstemän. En avhandling som har belyst socialsekreterares arbetsskadeanmälningar visar att var tredje anmälan gäller hot utanför arbetsplatsen och i många fall även mot deras familjer.¹ Detta bör kartläggas. Hot och påtryckningar mot tjänstemän ska inte vara ett problem i Nacka.

Vad behöver göras för att motverka välfärdsbrottslighet?

Utifrån en kartläggning om problemet i dag, och utifrån den kunskap som finns inom området, måste socialnämnden kunna besvara frågan: vad behöver vi göra för att motverka välfärdsbrottslighet med vilken prioritering? Till stöd för detta finns bland annat checklistor och vägledning från SKR.^{2,3} Det finns också en rad stödmaterial från andra myndigheter.⁴ Används det materialet idag som stöd i arbetet?

Tydliga rutiner: Det behövs klara och systematiska metoder för att angripa problemen med välfärdsfusk, inklusive tydliga riktlinjer för ansvarsfördelning för vad som ankommer socialnämnden och vad som ankommer annan del av kommunen.

¹ Munobwa 2023.

² SKR u.å.a, SKY u.å.b.

³ SKR 2024.

⁴ Skatteverket u.å., Ekobrottsmyndigheten u.å., IVO 2023.

Stickprov och besök: I vilken utsträckning används stickprovskontroller? Finns AI-baserade kontroller av utbetalade medel med varningar när mönster bryts? Oanmälda inspektioner avskräcker. Görs det i dag? Går det att utöka? Kommunikation om att oanmälda inspektioner görs regelbundet ökar sannolikheten till förbättringar i verksamheterna. De måste också utföras och rapporteras på ett lärande sätt.

Personkännedom är nyckeln till förebyggande, kontroll och uppföljning. Ju bättre personkännedom som finns av underleverantörer och upphandlade verksamheter desto större sannolikhet att brott kan upptäckas. Personkännedom ska kombineras med inhämtning av utdrag från olika register inför anställning, inhyrning, upphandling av personer eller verksamheter. Vad görs i dag? Kan delar automatiseras?

Riktlinjer för när extern part ska adresseras: Det behövs tydliga riktlinjer som beskriver när och hur en anmälan till rätt myndighet ska göras vid upptäckt av välfärdsbrott eller otillåten påverkan, inklusive formulering och innehåll. Tröskeln bör vara låg vid misstanke om brott. Kommunen bör så långt det går anmäla till och tipsa andra samt samverka med myndigheter för att en sådan process går smidigt till. Vidare behöver kommunen när det är lämpligt se till att uppgifter kommer Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Polisen, grannkommuner, och så vidare till kända. Om det inte går att anmäla bör man tipsa. Om man vill kunna tipsa andra kommuner, så behöver man inte avslöja enskilda ärenden, utan man kan prata om företeelser.

Moderna IT- och ekonomiprogram för att upptäcka oegentligheter: Finns det datasystem som i dagsläget förhindrar och stjälpjer snarare än möjliggör en effektiv kontrollmekanism med till exempel automatiska varningar i arbetet mot välfärdsbrottslighet?

Utbildning: Återkommande utbildningar bidrar till att medvetandegöra problemen för tjänstemän och politiker. Kommunen har övergripande genomfört utbildningar, men det finns troligen skäl att göra specifika utbildningar på socialnämndens område. Alla verksamheter bör genomsyras av medvetenhet om hur det går att förebygga och upptäcka välfärdsbrottslighet. Återkommande utbildningar för tjänstemän och politiker bör ske. Ekobrottsmyndigheten har checklistor och kommer gärna för att berätta om arbetet mot välfärdsbrottslighet.

Infiltration: Det finns en risk att kommunens tjänstemannaorganisation infiltreras av kriminella gäng för att på ett eller annat sätt påverka tjänsteutövandet. Hur upptäcks det och vad behöver göras för att hantera en sådan situation?

Effektiva mål: Med allt ovanstående i beaktande är det samtidigt viktigt att arbetet mot välfärdsbrottslighet sker effektivt! Allt arbete ska genomsyras av ett effektivitetstänkande. Diffusa mål som inte är uppföljningsbara, exempelvis där det inte empiriskt går att se om bidrag har gett något resultat, ökar inte bara sannolikheten för välfärdsbrott utan minskar möjligheten till lärande och utveckling. Mål kan vara viktiga i sig men de måste gå att följa upp.

Hur ska detta göras?

Mycket av det som behöver göras går troligen att genomföra genom förändrade arbetssätt, nya riktlinjer och rutiner samt omprioriteringar. Ett sådant arbete behöver redovisas. Samtidigt är det troligt att en del åtgärder som behöver göras kommer att kräva utökade resurser. Därför behöver nämnden få veta vad ett utökat arbete kommer att kosta, utifrån olika ambitionsnivåer.

Socialnämnden beslutar att ge social- och äldredirektören i uppdrag att:

- Kartlägga nämndens arbete med att förebygga välfärdsbrott enligt ovan och återkomma med förslag på åtgärder och en redovisning för vilka resurser som krävs för detta.

Filip Wiljander (M), Martin Hedman (C), Johan Norman (L)

Referenser

Ekobrottsmyndigheten. U.å. Checklista: Undvik oseriösa aktörer.

<https://www.ekobrottsmyndigheten.se/wp-content/uploads/2022/08/checklista-elektronisk-formular.pdf> (Hämtad 2024-04-18)

IVO. 2023. Placeringsstöd. <https://www.ivo.se/vard-omsorgsgivare/placeringsstod/> (Hämtad 2024-04-18)

Munobwa, J.S. 2023. "*I know where you live*". Doktorsavhandling, Höskolan i Gävle. urn:nbn:se:hig:diva-42291

Skatteverket. U.å. Stöd personlig assistans.

<https://skatteverket.se/offentligaaktorer/motverkavalfardsbrott/personligassistans.4.6e8a1495181dad54084aed.html> (Hämtad 2024-04-18)

SKR. U.å.a. *Checklista för att förebygga välfärdsbrott.*

<https://skr.se/download/18.16a4733718de4bf91e36cc8b/1709654029855/Checklista-f%C3%B6rebygga-v%C3%A4lf%C3%A4rdsbrott-SKR-PWC.pdf>

SKR. U.å.b. *Förebygga och motverka välfärdsbrottslighet.*

<https://skr.se/download/18.16a4733718de4bf91e36c9e7/1709653543625/V%C3%A4gledning-motverka-v%C3%A4lf%C3%A4rdsbrott-SKR-och-KPMG.pdf> (Hämtad 2024-04-18)

SKR. 2024. Myndigheters stödmaterial, välfärdsbrottslighet.

<https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/hotmotdemokratiochsamhallssystem/valfardsbrottslighet/stodmaterial/myndighetersstodmaterialvalfardsbrottslighet.80006.html> (Hämtad 2024-04-18)